

Valtioneuvoston kanslia
VN/27386/2023-VNK-31

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto valtioneuvoston kanslialle luonnoksesta valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Lastensuojelun Keskusliitto (LSKL) kiittää valtioneuvoston kansliaa mahdollisuudesta lausua luonnoksesta valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä. Tiedonanto, johon toimenpideohjelma perustuu, annettiin rasismia koskeneen julkisen keskustelun vuoksi ja toimet rasismien torjumiseksi on nimetty ohjelman kärjeksi. Lastensuojelun Keskusliitto keskittyy siksi tässä lausunnossa ensisijaisesti rasismiin. Keskusliitto tarkastelee toimenpideohjelmaa erityisesti lapsen oikeuksien näkökulmasta ja elokuun 2023 kuulemistilaisuuteen sekä sen yhteydessä jättämäänsä kirjalliseen lausuntoon peilaten.

Esityseläluonnoksen tausta ja tavoite

Valtioneuvosto antoi 31.8.2023 eduskunnalle tiedonannon yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämisestä suomalaisessa yhteiskunnassa. Tiedonannossa todetaan, että hallitus valmistelee hallitusohjelman pohjalta Yhdenvertainen Suomi -toimintaohjelman jatkoon.

Toimenpideohjelman kärjeksi kuvataan ohjelmassa aktiiviset ja konkreettiset toimet rasismien torjumiseksi. Muita syrjintäperusteita kuten ikää, vammaisuutta ja seksuaalista suuntautumista sekä sukupuolten tasa-arvoa käsitellään tekstin mukaan läpileikkaavasti toimenpiteissä, jotka perustuvat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakien edistämismallisuuden toimeenpanoon.

Toimenpideohjelmaa toimeenpannaan valtioneuvoston kanslian johdolla yhdessä muiden ministeriöiden ja viranomaisten kanssa. Työtä seuraa valtioneuvoston poikkivaltiosuunnitelman hankeryhmä. Työn etenemistä arvioidaan vuonna 2025, jolloin voidaan tarvittaessa ottaa käyttöön uusia toimia hallituskauden toiselle puoliskolle.

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto

Yleisiä huomioita

YK:n lapsen oikeuksien komitea on 2.6.2023 antamissaan suosituksissa kehottanut Suomea kiireellisesti tehostamaan syrjinnän, kuten rasismien, vihapuheen ja viharikosten, torjuntaa. Komitean suositukset on kyllä tunnustettu alaviitteessä, mutta Lastensuojelun Keskusliitto kiinnittää huomiota siihen, että lapsista ei silti puhuta ohjelmassa lähes lainkaan. Tiedetään, että lasten varhaisimmat syrjinnän kokemukset esimerkiksi kasvatus- ja koulutusjärjestelmästä ovat varhaiskasvatuksesta – ja tämä toimenpideohjelmassa tunnustetaan. **Keskusliitto muistuttaa lasten haavoittuvasta asemasta sekä oikeudesta erityiseen suojeluun ja painottaa, että mikäli lapsia ei ohjelmissa ja toimenpiteissä eksplisiittisesti tunnusteta, on epätodennäköistä, että heidän tarpeensa tulisivat niissä huomioiduksi.**

Lastensuojelun Keskusliitto kiinnittää huomiota siihen, että rasismi paikantuu ohjelmassa useasti ”ulkomaalaistaustaisuuteen” – paikoin puhutaan jopa kolmannen sukupolven ulkomaalaistaustaisista, eli siis lapsista, joiden vanhemmatkin ovat syntyneet Suomessa. Ilmaus on ehkä peräisin tausta-aineistoista, mutta se on yhtä kaikki epämääräinen ja sen voi myös tulkita suomalaisuudesta ulossulkeväksi. Keskusliitto kysyy, voisiko tekstiä selkeyttää puhumalla asiayhteyden mukaan esimerkiksi näkyvistä vähemmistöistä, ihonväristä tai rodullistetuista suomalaisista. Keskusliitto kiinnittää huomiota siihen, että sanaa ”ihonväri” ei toimenpideohjelmassa käytetä kertaakaan.

Toimenpideohjelmassa sanotaan sen tarkentavan tiedonannossa tehtyjä linjauksia konkreettisilla toimenpiteillä. Lastensuojelun Keskusliitto huomauttaa, että kaikilta osin linjauksia ei ole konkretisoitu, vaan ne ovat paikoin edelleen tavoitemuotoisia. Tämä tekee seurannasta ja arvioinnista hankalaa.

Toimenpideohjelman vahvuudet

Lastensuojelun Keskusliitto pitää kasvatus- ja koulutusjärjestelmään ja niiden yhdenvertaisuussuunnitteluun liittyvää kirjausta yhtenä toimenpideohjelman tärkeimmistä. Keskusliitto on erityisen tyytyväinen siihen, että ohjelmassa tunnustetaan kehittämistarpeeksi henkilökunnan kyky tunnistaa rasistinen kiusaaminen sekä kyky tukea ja ohjata rasismia kohdanneita nuoria. Kirjauksesta ei kuitenkaan käy ilmi, millaisin konkreettisoin toimenpitein jälkimmäiseen tavoitteeseen pyritään.

Lastensuojelun Keskusliitto pitää kunniaan liittyvää väkivaltaa koskevaa kirjausta (ammattilaisten koulutus, ilmiön parempi tunnistaminen ja puuttuminen) erittäin tärkeänä. YK:n lapsen oikeuksien komitea on kesällä 2023 antamissaan suosituksissa kehottanut Suomea varmistamaan, että kaikki lapsiin kodissa tai kodin ulkopuolella kohdistuneet väkivaltatapaukset tutkitaan tehokkaasti ja niihin puututaan. Kirjauksen toimeenpanossa tulee huomioida lapset ja nuoret, heidän oikeussuojansa, arjen ympäristönsä ja heitä kohtaavat eri ammattilaiset.

Kirjaus kansainvälisten ihmisoikeusvalvontaelinten Suomelle antamien ratkaisujen, päätelmien ja suositusten käsittelystä vuosittain on Lastensuojelun Keskusliiton mielestä erittäin kannatettava. On tärkeää, että käsittely on avointa ja että valittu konsepti mahdollistaa valtioneuvoston lisäksi myös eduskunnan ja kansalaisyhteiskunnan osallistumisen keskusteluun.

Lastensuojelun Keskusliiton kehittämisehdotukset ja huolenaiheet

Rasistisen häirinnän ja väkivallan torjunnassa tunnistetaan toimenpideohjelmassa erityisesti antisemitismi ja laajemmin uskonnolliset vähemmistöt. Kuten toimenpideohjelman tekstissä todetaan, tietoisuudessa yhdenvertaisuuslaista ja siihen liittyvistä oikeussuojakeinoista on kuitenkin vielä parannettavaa. Lastensuojelun Keskusliitto ehdottaa suurelle yleisölle (ml. lapset ja nuoret) tiedottamiseen liittyviä toimenpiteitä koskien esimerkiksi häirinnän määritelmää ja sen laajenemista taannoisessa yhdenvertaisuuslain osittaisuudistuksessa (häirinnän kohdistuminen yksilön lisäksi ihmisryhmään).

Ohjelmassa tunnistetaan, että politiikkatoimista huolimatta rasismia ja syrjintää esiintyy suomalaisen yhteiskunnan eri palveluissa ja tasoilla. Lastensuojelun Keskusliitto huomauttaa, että rasismia esiintyy toisinaan myös politiikkatoimien vuoksi – esimerkiksi viimeaikaisessa itärajaa koskevassa poliittisessa ja julkisessa keskustelussa tietyn alkuperän omaavat ihmiset on toisinaan esitetty vahvasti, jopa ensisijaisesti uhkana. Edelleen keskusliitto kiinnittää huomiota siihen, että vaikka maahanmuuttajista ja maahanmuuttotaustasta on ohjelmassa useita mainintoja, maahanmuuttopolitiikkaa ja sen vaikutuksia yhdenvertaisuuden toteutumiseen ei käsitellä.

Kohdan 4.2. alla kerrotaan tuettavan yhdenvertaisuutta edistävien järjestöjen toimintaedellytyksiä kansalaisjärjestöstrategian toimenpiteillä. Lastensuojelun Keskusliitto huomauttaa, että järjestöjen toimintaan kohdistuvat leikkaukset tulevat vaikuttamaan merkittävästi niiden toimintaedellytyksiin.

Lastensuojelun Keskusliitto pitää tärkeänä myös edellisellä hallituskaudella tehdyn työn huomioimista ja edelleen vahvistamista. Toimenpideohjelmassa on tunnistettu yhdenvertaisuuteen liittyviä tiedottamis- ja koulutustarpeita ja keskusliitto muistuttaa esimerkiksi Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen tuottamista kokonaisuuksista (Tietopaketti sateenkaarilapsista ja -nuorista ammattilaiselle (<https://thl.fi/aiheet/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-edistaminen/tietopaketti-sateenkaarilapsista-ja-nuorista-ammattilaiselle>)) ja Verkkokoulutus antirasismista ammattilaisille (<https://thl.fi/aiheet/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/verkkokoulutus-antirasismista-ammattilaisille>).

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Lastensuojelun Keskusliitto pitää tärkeänä erityisesti rasismia ja syrjintää kokevien näkemysten saamista toimenpideohjelman toimeenpanon suunnitteluun ja arviointiin.

Sidosryhmäyhteistyössä tulee huomioida myös lapset ja heille sopivat osallistumisen tavat.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Ohjelmassa on edelleen tavoitemuotoisia kirjauksia. Nämä tulee konkretisoida toimenpiteiksi ja asettaa niille mitattavat tavoitteet, jotta seuranta on mahdollista.

Yhdenvertaisuuden edistämiseen liittyvä yhteistyö ja toimijuus -otsikon (4.2) alla mainitaan ohjelman arviointia varten järjestettävät vuosittaiset järjestöfoorumit. Laajan osallistumisen mahdollistaville, avoimille foorumeille on tarve, mutta on huomioitava, että tilaisuuksissa, joissa osallistujajoukko joka kerta vaihtuu, keskustelu alkaa aina alusta, eikä tällöin voida puhua varsinaisesti seurannasta. Myöskään yksittäiset vierailut suuntaan tai toiseen eivät tue pitkäjänteistä, dialogista seuranta.

Lastensuojelun Keskusliitto pitää tärkeänä, että toimenpideohjelman seuranta varten nimetään pysyvä rakenne, joka mahdollistaa jatkuvan arvioinnin, seurannan ja dialogin. Tällaisessa ryhmässä tulee ensisijaisesti olla mukana tahoja, jotka edustavat rasismia kokevia ryhmiä ja/tai joilla on rasisminvastaiseen työhön taikka yhdenvertaisuuden edistämiseen liittyvää asiantuntemusta.

Lopuksi

Hallituksen toiminnan kokonaiskädenjäljen on oltava johdonmukaisesti yhdenvertaisuutta vahvistava ja syrjintää vähentävä. On hienoa, että toimenpideohjelman tukena on pääministerin ja valtioneuvoston kanslian arvovalta, mutta yhdenvertaisuuden edistämisen näkökulmasta näytti varsin erikoiselta esimerkiksi se, kun toimenpideohjelman luonnoksen ollessa lausuntokierroksella uutisoitiin (esim. YLE 30.5.), että yhdenvertaisuuden edistämisestä vastaava oikeusministeriö on varta vasten kieltänyt seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien oikeuksia puolustavan Pride-tapahtuman huomioimisen viestinnässään.

Poliittisilla puolueilla on myös suuri vastuu siitä, millaista käytöstä yhteiskunnallisessa toiminnassa ja keskustelussa sallitaan. Lapset ja nuoretkin kuuntelevat rasismista ja yhdenvertaisuudesta käytävää julkista keskustelua ja päättäjien on ymmärrettävä roolinsa ja vastuunsa myös esimerkkinä. Lastensuojelun Keskusliitto kannustaa hallitusta ja kaikkia eduskuntaan valittuja puolueita lämpimästi ottamaan tämän täysin ilmaisen mutta vaikuttavan keinon käyttöön.